

РЕЦЕНЗІЇ

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/uls.2019.84.2912>

МАГІЧНА ПОЛІФОНІЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ПОШУКІВ НА ГУЦУЛЬСЬКОМУ ПЛЕНЕРІ

(про книгу “Дивлячись на цей гірський світ”: літературознавчий збірник /
НАН України. Інститут Івана Франка. Наукове товариство ім. Шевченка;
[відповідальний редактор Алла Швець]. – Львів, 2018. – 370 с.)

Юрій ГОРБЛЯНСЬКИЙ

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра загального мовознавства,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: skelia@ua.fm*

У рецензії автор зацентрував увагу на особливому способі пізнання сенсів літературної творчості на пленері, у автентичні карпатських пейзажів, які зніщували науковці Інституту Івана Франка НАН України, Наукового товариства імені Шевченка та філологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Більшість “кадрів” рецензованої книги досліджень позначені стереоскопічною поліаспектністю аналітики в різних – ейдологічно-геопоетикальному, естетико-літературознавчому та контактологічно-фактографічному – проєкціях, ауру новачності погляду та аргументованості, глибоко критичною верифікаційністю фактажу, засадничим очищенням наукового тексту від флеру поверховості, гіпотетичної приблизності, суб’єктивістської здогадності (ліричних “відсебеньок”). У книзі органічно співіснують і, сказати б, продуктивно “співпрацюють” різні методологічні засади й неоднакова викладова риторика, високофаховий дослідницький зондаж, із безкраєм фактологічної та методологічно-аналітичної ерудити – та пошуки неофітв-початківців літературознавчої евристики.

Ключові слова: поліфонія, пленерні конференції, науковий туризм, літературознавчий збірник, стаття, концепт, метод, розділ, фактологія, аналітика, Карпати, Гуцульщина.

Відавна узвичаїлася у світі думка, що краса природи, зокрема й розкішні краєвиди та незмовкне лунке багатоголосся гірських регіонів, вилагіднюють, ушляхетнюють розтривожений людський дух. Не випадково ж лікарі радили і почасти тепер радять несупокійним інтелігентним душам шукати узатишення на гірських курортах.

Отож зрозуміло, чому виїзні – “на лоно природи” – спільні конференції працівників Інституту Івана Франка НАН України та Наукового товариства імені Шевченка (за активної участі науковців Львівського національного університету імені Івана Франка та інших інституцій) поступово, з кожним наступним виїздом, із незабутньої, сповненої численних очікувань і відкриттів романтичної авантюри, вигранюються у нетривіальну наукову традицію сцієнтичного лікування душ в обіймах розкішного карпатського ландшафту. Адже, як слушно зауважила Алла Швець у передслові до рецензованої книги, “гори надихають на творчість, кличуть здійснитися на їхні вершини і споріднюють товариство мандрівників в одній команді однодумців”, творячи “незабутнє відчуття потужного інтелектуального середовища й людської дружби”.

Літературознавчий збірник “Дивлячись на цей гірський світ” і є властиво продуктом наукового пленеру – художньо-естетичного осягнення топосу Карпатських гір та інших локативів, ейдосів, концептів, мікро- і макросвітів Гуцульщини і не тільки в різноманітних версіях, проєкціях, варіативах у творчості Івана Франка й інших українських і зарубіжних письменників. Головними структурними одиницями книги є лірично закроена преамбула “Благословенний закуток нашого краю” Алли Швець, дві автопсійні “співанки” про Криворівню та Бистрець гуцульських поеток, три розділи статей – “Гірська геопоетика Івана Франка та інших письменників”, “Творчість Івана Франка: інтерпретація, рецепція”, “Франкознавча контактологія”; увінчує ж збірник ґрунтовна рецензія “Творча вершина Надії” Оксани Нахлік на роман відомої сучасної української письменниці зі Львова Надії Мориквас “Винова гора”.

У першому розділі згруповано дослідження геопоетикальних феноменів у художніх текстах. М. Легкий, скажімо, осмислює акватичний локус Черемоша та – побіжно – інших водних стихій у Франковій творчості; у призмі мікронюансового “образування” М. Котик-Чубінська аналізує Франків вірш “Ранок на пастивному”; В. Зеленчук “заглядає” у дивну хронотопічну філософію, а А. Швець розмірковує над “шляхетністю коня” й аксіологією його культу у першій частині “Правда старовіку” монументальної гуцульської тетралогії Станіслава Вінченза “На високій полонині”. В автопсії епістолярію та документалізмі етнографічно-нарисових писань Петра Доникова-Шекерика відшукує динамічний ідеалізовано-ностальгійний і соціально болісний образ гуцульських гір як сакрального простору О. Салій. Н. Федорак “мандрує” у метафізично-символічні ландшафти естетизованих “садових хребтів” у ранньобароковому “Євхаристеріоні” Софронія Почаського, пізньобароковому “Саді божественних пісень” Григорія Сковороди й узагалі намагається окинути поглядом багатющу, географічно розпросторену “генетику” “поетичних садів” українського бароко. До особливостей семантизації топосу гір у різних авторів апелюють і Г. Левченко (у ліриці Лесі Українки), Н. Мочернюк (у Святослава Гординського), М. Гірняк (у повісті “Сьоме небо” Романа Іваничука), О. Левицька (у прозі Галини Пагутяк). Цікавий аналітико-естетичний експеримент “ставить” І. Котик, запропонувавши глибше приглянутися до єдиного поетичного рядка вірша польського поета Богдана Задури та “про те, що довкола нього”.

Незменш цікавим щодо наукової евристики є другий розділ збірника “Творчість Івана Франка: інтерпретація, рецепція”. У цілком своєрідний спосіб Є. Нахлік розгортає давню

дилему Франкового сприйняття модерних віянь у письменстві зламу XIX–XX століть через контекстуально-фактологічний, естетико-психологічний та ідеологічний аналіз майстерно зашифрованої поезії І. Франка “Всякий легенди співа...” у призмі двоїстості глибинного сенсу – апологізації модерністського пізнання “голої душі” чи пародії на нього; дослідник “розкодує” Франків вірш, вдаючись до підсвітлення фактажем контекстуальними відлуннями Каменярової творчості, а також життєвої та творчої біографій побратимів і поетів-модерністів – українця Миколи Вороного та поляка Яна Каспровича. Надалі Х. Воронко здійснює стереоскопічний зондаж ув “океанічну топографію” Франкової белетристики, І. Горошко – генетико-поетикальний аналіз нарисів І. Франка “Ліси і пасовиська”. Крізь призму “тягаря власного страждання” викладає мозаїку психологічних портретів братів Калиновичів із роману “Лель і Полель” О. Войтків, а С. Пилипчук виокреслює “вершини” й “низини” людського духу (“героїв-добротворців” – роду Петрів, і “героїв-злотворців” – роду Добошуків) у Франковому романі-первістку, “документі романтичного іdealізму”, “Петрії і Добошуки”, уточнюючи при цьому генологічну природу твору та відшукуючи ремінісцентні перегуки з творчістю німецького романтика Е. Т. А. Гофмана. М. Челецька на прикладі поеми “Нове життя” запропонувала ракурс пізнання Франкового ідіостилю через недовершені естетичні мікросвіти – тексти, що збереглися як *уривки* (“композиційно й архітектонічно недоопрацьовані тексти”) або *фрагменти* (тексти із незавершеним архітектонічним задумом, які композиційно сприймаються як цілком самостійні). Через ейдологію концептів-екзистенціалів свободи і неволі людини – у діапазоні від внутрішньої свободи чи неволі людини до національно-політичної несвободи цілої країни – спробувала оглянути Франкову художню творчість М. Дерев’яна, а О. Світлицька нашкідує дослідницькі перспективи ольфакторної, або запахової, рецепції у художніх артефактах, особливості “вербалізації запахових вражень у тексті” (так звану “граматику ароматів”, за О. Вайнштейн).

Чимало новачино-відкривачого читач знайде і в третьому розділі збірника – “Франкознавча контактологія”. Так, Г. Луцук випрозорює часту присутність постаті Івана Франка – “Івана Кузнерового” – у віршово-“співанковій” і прозовій творчості феноменальної гуцулки, поетеси з Криворівні – Параски Плитки-Горицвіт, яка органічно відчувала глибинну потребу “закосичувати” Франкову славу “вінчиком з барвіночку”. А. Франко веде мову про І. Франка як “дослідника, редактора, публікатора творчої спадщини Юрія Осипа Федьковича у видавничій серії НТШ “Українсько-руська бібліотека””, Г. Дика – про видання курсу професора Миколи Стороженка “Нарис історії західно-європейської літератури до кінця XVIII віку” під Франковою редакцією, а С. Вівчар – про співпрацю І. Франка з Агатангелом Кримським “у справі україномовних видань”. Про постать І. Франка в епістолярній та мемуарній рецепції Миколи Вороного йдеться у статті Л. Каневської. М. Лапій аналізує “листи з чужини” Ярослава Окуневського до І. Франка, В. Кухар – “епістолярій та стосунки, просякнуті стриманою відвертістю” у взаєминах І. Франка з Іваном Раковським, а О. Луцишин – москвофільську призму сприйняття Франкової життєтворчості у статті “Н. В. Гоголь в галицько-руської літературі” українського та словацького юриста, етнографа й історика

Осипа Маркова. Я. Горак описує “історію контактів” західноукраїнського громадсько-культурного діяча, правника, економіста, видавця Олександра Кульчицького з І. Франком, О. Константиновська відтворює етапи співпраці М. Драгоманова з І. Франком у часопису “Народ”, а М. Мазепа запрошує запричаститися полісемантикою “поетичної франкіани” Володимира Лучука. Багатючий матеріал для глибшого пізнання сповненої неоднозначних, контрверсійних версій, суджень, концептів проблеми “Іван Франко і церква” подає І. Медвідь у статті “Рецепція Івана Франка в церковному середовищі (1878–1939)”. На сам кінець “контактологічного” розділу М. Жарких актуалізує концептуальні засади й особливості електронного видання творів І. Франка як одного з найбільш перспективних майданчиків і для внутрішньонаціонального використання (зокрема, у шкільництві та ознайомчо-популяризаційних просвітних заходах), і для глобального, усепланетарного розпросторення франкознавчих рецепцій як одного з геніїв людства.

Завершує “плернерний” літературознавчий збірник розлогий критико-аналітичний нарис О. Нахліка про роман Надії Мориквас “Винова гора” (опублікований 2017 року), в якому, даруйте мені тавтологему, аторка допису наполегливо розчаровує “чари” “інтригувального, густого, глибинного, метафоричного, символічного, насиченого сакральною мудрістю письма”, захопливо й скрупульозно випрозорюючи багату змістову та естетичну фактурність тексту. У романі, читаємо в рецензії, письменниця розпросторює “одухотворений образ чудодійної ВинОвої гори – як символу живого БОГА, здатного і творити людські долі..., і випробовувати їх”. До речі, зізнаюся принагідно, цей монументальний відгук на роман “Винова гора” спонукав і мене пошукати у книгарнях новоутвір Н. Мориквас, щоб прочитати.

Як бачимо, навіть таке штрих-пунктирне представлення концепційного та змістового наповнення літературознавчого збірника “Дивлячись на цей гірський світ” сигналізує кожному потенційному читачеві про амплітуду наукового пошуку сучасного франкознавства. Більшість “кадрів” книги досліджень позначені стереоскопічною поліаспектністю аналітики в різних – ейдологічно-геопоетикальному, естетико-літературознавчому та контактологічно-фактографічному – проєкціях, аурую новаційності погляду та аргументованості, глибоко критичною верифікаційністю фактажу, засадничим очищенням наукового тексту від флеру поверховості, гіпотетичної приблизності, суб’єктивістської здогадності (ліричних “відсебеньок”). У книзі, органічно співіснують і, сказати б, продуктивно “співпрацюють” різні методологічні засади й неоднакова викладова риторика, високофакховий дослідницький зондаж, із безкраєм фактологічної та методологічно-аналітичної ерудиції – та пошуки неофітів-початківців літературознавчої евристики, подеколи позначені дещо збідненим “інтелектуалістичним оркестром”. Проте, до честі мовити, вона, ота недосвідчена молодь, ніяк не профанує загального враження від наукового збірника.

Без сумніву, на адресу натхненників, редакторів і упорядників книги не закинеш згідно, навіщо, мовляв, вони вчергове засмічують світ псевдонауковою “братською могилою” спроб, причинок і підступів до тем і проблем. Отож, маю за приємну нагоду висловити вдячність за поліфонічну літературознавчу студію учасникам проекту та благословити на довге тривання в часі отой, на першопогляд, дивоглядний

науковий туризм, оте романтизоване інтелектуально-плерне мандрування світами та концептуаліями життєтворчості Івана Франка й інших постатей і феноменів літератур і культур української та інших націй.

Бо хтозна, чи, можливо, саме там, у розкошах природи, людина здатна почути велично-патетичну “гірську симфонію”, про яку йдеться в імпресіоністичній замальовці “З гір потоки!” Г. Хоткевича: “Ідеш – і мов казку таємну хто мовить тобі. Шепоче устами смerek. Вітає гостинно та любо, розкриває обійма і навчає, в чарівливих образах навчає вічним гомоном потоків з гір...”

...Зазвучала, забриніла тисячею голосів гірська симфонія!.. І коли свідомість твоя скаже собі точно, що це все правда... – станеш, пригноблений безконечною величчю краси, притулившись спиною до скелі, й так замреш...”

Тому нехай і надалі будуть щедрими на натхненну наукову творчість плерні мандрівки у сповнений магії та відлунь вічності карпатський дивосвіт.

Рецензія надійшла до редколегії 18.04.2019

Прийнята до друку 17.05.2019

MAGIC POLYPHONY OF ENDEAVOURS IN LITERARY STUDIES IN THE HUTSUL PLEIN AIR

(about the book “Beholding the mountainous world”: collected papers in literary studies/
SAS of Ukraine. Ivan Franko Institute. Shevchenko Scholarly Society; [executive editor
Alla Shvets]. – Lviv, 2018. – 370 p.)

Yurii HORBLIANSKYI

*Ivan Franko National University of Lviv,
Institute of Ivan Franko Studies,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: skelia@ua.fm*

In this review, the author accentuated a special way of perceiving the meaning of literary creativity in plein air, in the authentic surroundings of the Carpathian landscapes, which was initiated by the staff of the Ivan Franko Institute of the SAS of Ukraine, Shevchenko Scholarly Society and Philological Faculty of the Ivan Franko National University of Lviv. Most of the “snapshots” of the book in question feature stereoscopic polyaspectuality of analytical research in various dimensions (eidological and geopoetical, aesthetical and literary, contactological and factographic), an aura filled with innovative vision and argumentation, profoundly critical verification of facts, and fundamental purge of the scholarly text of superficiality, hypothetic approximation and subjective assumption (lyrical “ad-libbing”). The book is an organic co-existence and fruitful “cooperation” of various methodological principles, dissimilar presentation rhetoric and highly skilled exploration involving limitless factological, methodological and analytical erudition with the searches of novices in the area of literary heuristics.

Keywords: polyphony, plein air conferences, academic tourism, collected literary papers, article, concept, method, part, factology, analytics, the Carpathians, Hutsulshchyna.